

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE EDEBİYATIN YERİ VE DİL BECERİLERİNİN GELİŞİMİNE KATKISI

Senem SOYER (*)

Öz

Tarih boyunca insanlar çeşitli amaçlar ve yöntemlerle yabancı dil öğrenme uğraşısı içine girmişlerdir. Yabancı dil öğrenmek, o dilde iletişim kurabilmek için gerekli bilgi ve becerilerin edinilmesi sürecidir. Bir yabancı dil öğrenilirken çoğunlukla ihmal edilen alan edebiyat alanıdır. Bazı öğrencilerin olumsuz bakış açısı ve bilinmeyenden korkma yönelimi dil öğretiminde edebiyatın gözden kaçırılmasına neden olmuştur.

Sınıf ortamında yabancı dil eğitim süreci çok çeşitli yöntemlerle desteklenmekte ve sürdürülmektedir. Bu yöntemlere ek olarak kullanılan kaynaklar da önem arz etmektedir. Bu çalışma üniversitede yabancı dil eğitimi alan öğrencilerin, öğrendikleri dil ile ilgili edebiyat dersini ve dersin işleniş yöntemini incelemeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Dil Öğretimi, Arap Dili, Arap Edebiyatı, Edebi Materyaller, Yaratıcı Drama.

Literature's Role in Foreign Language Teaching and its Effect on Linguistic Skill Development

Abstract

Humanity tried to learn foreign languages for various purposes, with various methods throughout history. Learning a foreign language is a process of obtaining necessary knowledge and skills to communicate in that language. In this process, literature generally has been a neglected area. Some students' negative point of view and tendency of being afraid from unknown trivialized literatures usage in foreign language teaching.

Process of language teaching being supported with a wide range of methods in classroom. Alongside these methods, sources that being used are also matter of importance. This study aims to examine the literature classes and course content of foreign language learners at university level.

Keywords: Language Teaching, Arabic Language, Arabic Literature, Literary Materials, Creative Drama.

*) Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Arapça Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı (e-posta: senemsoyer@gmail.com)

Giriş: Dil Öğretiminde Edebiyatın Gücünden Yararlanmak

Modern çağda yabancı bir dil bilmek ihtiyacı belirgin şekilde artmıştır. Bu doğrultuda kişilerin ihtiyaçlarına göre değişen yabancı dil öğretim yöntemleri sürekli olarak yenilenmektedir. Söz konusu değişime bağlı olarak edebiyat ürünleri, yabancı dile temel kaynak olması bakımından büyük önem arz etmektedir. Bu bakımdan “*Öğrenilen dilin amaca yönelik hizmet verebilmesi ve kalıcı olabilmesi için izlenen yollar ve kullanılan materyallerin seçimi önemlidir. Edebiyat dillerin vazgeçilmezidir. Bu nedenle yabancı dil öğretiminde edebi materyallerin (hikâye, masal, tiyatro, fabl, şiir, kısa öykü, anı, deneme, mizah, karikatür, fıkra vb.) kullanımı çok önemlidir.*” (Medni, 2010; 5). Dolayısıyla bir yabancı dil eğitim-öğretim sürecinde hem edebiyat alanı öğretilerinin hem de edebiyat ürünlerinin kaynak olarak kullanılması göz ardı edilmemelidir. Tabiatıyla edebiyat kurmaca yani hayal ürünü bir oluşumdur. Ama o, gerçekle hayal arasında yoğurduğu kurmaca dünyasında dil kullanımını, günlük ve basmakalıp ifadelerin ötesine taşımakla kalmaz aynı zamanda bilim, hukuk ya da siyasetin dil ve üslup özellikleri dışına çıkarak farklı ve kendine özgü biçimde bir dilsel yapı üretir. Bu itibarla Roman Jakobson’a göre edebiyat “sıradan konuşmaya karşı örgütlü bir şiddeti” temsil eden bir olgudur. Aslında bu hâliyle edebiyat, dili dönüştürerek ve yoğunlaştırarak günlük dilden ayırır (Eagleton, 2014; 16-17).

Bu noktadan hareketle yabancı dil eğitiminde edebi eserlerin kullanılması dil yetilerinin gelişmesini sağlayacaktır. Kuşkusuz yabancı dili günlük yaşamda konuşma dili olarak kullanmak ve o dilde çeşitli amaçlarla yazılı belge çözümlmek farklı yeterlilikler gerektirmektedir. Bu bakımdan öğrenme eksikliklerinin giderilmesi, o dilin kültürünün tanınması ve nihayet bütüncül bir dil eğitimi için edebi eserlerin dil öğretiminde bir araç olarak kullanılması oldukça önemlidir (Güz, 1983; 174). Edebiyatın yabancı dil öğretiminde önemli bir unsur olma nedenlerinin başında her metnin o topluma ait kültürel özelliklerini taşıyor olması ve o toplumun yaşam deneyimlerini yansıtır olması gerçeği gelir (Özünlü, 1983; 184). Edebiyatın basmakalıp ifade ve üslup özelliklerinin dışında bir yapı arz etmesi kadar kelimelere kattığı derinlik ve alegorik anlamlar yabancı dil öğreniminde farklı kazanımlar sağlamaktadır. Başka bir deyişle “Edebi metinlerin dil yapıları günlük dil kullanımlarından farklılık göstermekte, sözcükler giderek yeni anlamlara ulaşmakta ve bunun için de kapsamlı yorumlamalara ihtiyaç duyulmaktadır.” (Özünlü, 2001; 13).

1. Edebi Metinlerin Karakteristiği Üzerine Bazı Değerlendirmeler:

Edebiyat bir iletişim etkinliğidir. İletişim ise ancak bir uzlaşma çabasıdır ve bir örgütlenme sonucu mümkün olur. (Köksal, 2003; 161) Edebiyat ürünleri dil, içerik, biçim, anlam ve iletişim aracı olma gibi çeşitli özellikleri içeren dilsel yapılardır. Doğal olarak iletişim edebi eserlerin ayırt edici özelliklerinden biridir. Dolayısı ile dil ve iletişim birbirinden ayrılmaz parçalardır. Dilsel iletişim bağlamında yer alan yazımsal iletişimde “söylem”, görsel ve işitsel kanallar aracılığıyla dil sayesinde gerçekleşmektedir. Bu süreçte semiotik biliminin kavram dünyasıyla ifade edilecek olursa anlam ve gönderge içeriği

iletken bir metin ortaya konulur. Böylelikle belli bir topluma özgü karakteristik özellikler taşıyan metinler oluşturulur. Edebi metinler ayrıca yapısal olarak, tipoloji ve olay örgüsü bakımlarından da topluma ait kodlar içerirler (İnce, 2002; 86-87). Yazınsal metinlerin bir başka özelliği de anlamsal ve estetik kodlardan örülü olmalarıdır. Anlamsal kod metinlerin dilbilgisel açıdan anlaşılmasını; estetik kod ise biçim ve içerik bakımından sanatsal düzeyde iletişimi sağlamaktadır. Metni okuma süreciyle anlamsal kod çözümlenirken simgesel anlatımları yorumlama ve anlamlandırma ile da estetik kod çözümlenmektedir (Can, 2009; 33).

Bu noktada Bakhtin'e göre söylem iki yönlü bir olgudur. Bu ise bireyin aynı toplumda yaşayan diğer bireylerle iletişiminden doğmaktadır. Buna göre söylem, toplumdan bireye aktarılır ve böylece o bütüne ait bir dilsel üretilimdir. Bu itibarla söylem aynı zamanda geçmişten geleceğe, toplumdan bireye düşünsel ve imgesel bir olgudur (Büyükkantarcıoğlu, 2006; 54).

Bütün bu değerlendirmeler doğrultusunda dil; bir taraftan bir göstergeler bütünü, diğer taraftan bir iletişim aracıdır. Aynı zamanda dil gerçekliği algılamada, ifade biçimlerini göstermede toplumsal özelliklere ait kodları ortaya koyar. Bu çerçevede dil, toplum ve ideoloji birbirinden ayrılmaz parçalarıdır. Dolayısı ile dilin özellikleri, toplum-dil ilişkisi, dilin toplumdaki simge değeri, o topluma ait bireylerin dili kullanım biçimleri o dili kullanan toplumun gerçekliği ile tanımlanabilir. Bu sayede o dili kullanan bireylerin kültürel, zihinsel ve etkileşimsel süreçleri de açıklanabilir (Büyükkantarcıoğlu, 2006; 8).

Dünyamızı oluşturan göstergeleri farklı kurgularla kompleks bir yapı içinde ele alan edebi eserler veya diğer bir deyişle yazınsal metinler, kimi zaman doğrudan bir anlatım özelliğine sahip olsa da çoğu defa farklı düzeyde alegorik anlatımlarla kendini ortaya koymaktadır. Bu bakımdan bu metinler, dil edinimi sırasında öğrencileri zorlayabilir. Edebi metinlerin dilbilimsel bir özellik taşıdığı, bireye ait bir fikir ve sanat yapıtı olduğu unutulmamalıdır. Bu bakımdan yabancı dil eğitiminde olası sorunları aşmak ve öğrencilerin ilgisinin sürekliliğini sağlamak amacı ile kullanılacak metinler dikkatle seçilmeli, dil düzeyi belirlenmeli, edebi eserler dil öğretim hedeflerine uygun nitelikte olmalıdır. Ayrıca metinler öğrencilerin daha önceden öğrendikleri sözcük ve tümce yapılarını içermeli, aynı zamanda öğrencilerin sözcük ve tümce bilgisini artırıcı özellikte olmalıdır. Benzer şekilde metinlerin sarmal bir yöntem doğrultusunda öğrenilmiş bilgileri tekrar ederek devam etmesi, öğrenciler açısından öğrenme güçlüklerini ortadan kaldıracaktır (Özünlü, 1983; 183).

Her dilin öğreniminde olduğu gibi zengin bir literatüre sahip Arapçanın da öğretilmesinde edebi metinlerin gücünden yararlanılmalıdır. Dini, sosyal ve siyasi nedenlerin yanında bilim ve iletişim dili olarak da Arapçanın hızlı ve etkin bir şekilde öğrenilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda klasik yöntemler ile sürdürülmüş olan Arapça öğretiminin artık metin ve konuşma odaklı bir öğretim ile desteklenmesi daha da önem kazanmıştır (Gündüzöz, 2010; 37). Bu çerçevede dili yaşayan bir olgu olarak değerlendirmek ve dil öğrenimini bir ölçüde o dilin kültürünün ve edebiyatının kavranması olarak

algılamak gerekmektedir. Bu doğrultuda “*Yabancı dil öğrenen kimseler, kültürler arası köprüler kuran, ülkesinin kültürüne bir başka disiplinin bakış açısından bakabilen, ama bakışları bu ülke ve kültürden hiç kopmayan aydınlar olarak düşünülür.*” (Aytaç’tan akt. Çakır, 1990; 596).

Bu süreçte toplumun sanata yansıyan bir yanı olarak edebiyat, başka bir kültürü anlamada güvenilir bir kaynak olarak akla gelmektedir. “*Edebi metinler bir anlamda geniş bir özgün metin yelpazesi olarak da değerlendirilebilir. Eğitsel amaç gütmeyen okuyucuya gerçek iletişim ortamları sunan, her seviyeye hitap edecek şekilde örneği bulunabilecek edebi metinler öğrenciye zengin bir kaynak sunar. Bu kaynak sözcük bilgisi ediniminden, sözcük ve cümle yapılarının otomatik kazanımına kadar, geniş çaplı bir dilbilgisi çalışma alanından, güzel yazma, aktif okuma ve iletişim durumlarında karşılaşılabilecek diyalog üretmeye kadar birçok beceri sahasına kapı açar*” (Ermağan, Şavlı, 2015; 887). Bu noktada hedeflerden biri öğrencinin sadece çeviri yapması ve bazı kuralları ezberlemesi suretiyle dil öğrenmesi değil, bunlara ek olarak kavrama, analiz yapabilme ve eleştirel bakış açısı kazanabilme bakımlarından çok yönlü gelişim yaşamasıdır.

Bu çerçevede yabancı dil öğretiminde edebiyat ürünlerini kullanmak en etkili yöntemlerden biri olarak kabul edilmektedir. Semiotik bir yaklaşımla edebiyat çalışmaları; tarih, sosyoloji gibi bilim alanlarında olduğu gibi gösterilen ile değil, gösterge ile ilgilidir. Dolayısıyla bir metni oluşturan özelliklerden biri de metnin göstergeler dizgesi ürünü olmasıdır (İnce, 2002;70-71). Bu durum edebi metinlerin nesnel dünyası ile kavramlar arasında yalınkat değil, karmaşık bir ilişki kurduğu anlamına gelir. Aynı zamanda “İster yazılı ister sözlü olsun, metinler, dilin etkili kullanımı için uygun kaynaklardır. Yazımsal metinler oluşturulurken nedensizlik, oyun ve gerçek dışılıktan faydalanır. Edebiyat ürünlerinde göstergeler kadar biçim de önemlidir. Eserin özelliği anlamdan ziyade anlama verilmiş biçimde gizlidir. Bu bağlamda edebiyat, biçimi ve işlevi ile var olmaktadır (İnce, 2002;70-71).

Bu noktada Umberto Eco’nun “okur sözleşmesi” kavramı anahtar bir kavram niteliğindedir. Eco’ya göre okur, yazılı olmayan bir anlaşmaya göre metni okumaya başlar. Okuduğu metin gerçek değildir, ancak okur geçmiş hissinde kapılarak duygu değişiklikleri yaşar. Heyecanlanır, üzülür, sevinir. Bu durum okuyucuyu ya da öğrenciyi zihinsel ve duygusal olarak gerçek dünyadan koparmaz. Bu sözleşme yazılı veya sözlü anlatılarda sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Örneğin masalların başında yer alan “evvel zaman içinde...” tekerlemesi dinleyiciye az sonra duyacaklarının günlük yaşamdakilerden farklı olduğu mesajını verir (Gülsoy, 2006; 119). Burada okuyucu kendisine anlatılan öykünün hayal ürünü olduğunu bilir, fakat bu yazarın yalan söylediği anlamına gelmez. Bu sadece yazarın “-muş gibi yaptı”yı ifade eder (Eco, 1996; 87).

Edebiyat eserleri söz konusu kurmaca özelliğinin yanı sıra dile ve topluma ait kültürel kodları ve kullanıma bağlı değişiklikleri de içermektedir. Bu anlamda “dil ve kültür kavramları birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmemelidir. Dil, farklı kültür ve bilim dallarının birleşme noktasıdır. Edebiyat ise dilden doğmuş bir sanat dalıdır. Bir dilin

gelişimini sağlayan en önemli etken, o dili konuşan insanların farklı yaşam biçimleri ve kültürleridir. Kültür farklılıklarını barındırdığı için edebiyatın dil öğretimine katkısı büyüktür. Edebiyat, dil aracılığı ile duyguların, düşüncelerin, bazen gerçek bazen hayali yer ve zaman içerisinde gerçekleşen olguların, sanatsal ve estetik bir amaç doğrultusunda değişik türlerle ifade edildiği bir disiplindir” (Aras, 2007; 99).

Şiir, roman, öykü ve tiyatro gibi edebi eserlerin her biri kendine özgü özellikleri ile yabancı dil öğretiminde önem taşımaktadır. Örneğin şiir dilinde anlaşılması zor kullanımlar, gizli anlamlar, göndermeler ve söz sanatları bulunmaktadır. Bu da ilk bakışta öğrenci açısından kavramayı güçleştirebilir. Romanlar, öyküler tarihi dönemlere ve edebi akımlara ait özellikler taşıyabilir. Tiyatro metinleri ise diyaloglar şeklinde oluşturulduğundan dramatize edilebilme özellikleri ile sınıfta canlandırabilir. Hangi tür olursa olsun yazar veya şairin deyiş gücü, dili kullanma biçimi değişik biçim ve özellikler göstermektedir. Şiir ile kıyaslandığında edebiyat daha yeni bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. 18. Yüzyılda Avrupa’da ve Tanzimat dönemi ile birlikte Batılılaşmanın bir sonucu olarak Türk Edebiyatında yer alan roman, daha çok bireyseldir ve ‘yeniden üretilmiş çevre’yi sunması bakımından ayırıcı özellik gösterir (Demir, 2002; 12).

Aslında edebi eserlerin çok çeşitli özellikleri vardır. Yabancı dil öğretiminde bunları kullanmak öğretime zenginlik katacaktır. Bu eserleri oluşturan öğelerin çoğu zaman yazarı tarafından belirlenmiş tek işlevleri yoktur. Gerçekte bu öğelerin yazarın bilinçli tercihini de aşan gizli işlevleri bulunmaktadır (Gülsoy, 2006;106). Yabancı dil sınıflarında söz konusu birikimden yararlanmak öğrencilerin düşünce dünyaları ve kendi kişisel gelişimlerine de olumlu katkılar sağlayacaktır. Ancak burada şuna dikkat edilmelidir ki; sınıfta kullanılması düşünülen edebiyat ürünleri mümkün olduğunca hedeflerle uyumlu olmalıdır. Bu, kullanılacak metinlerin daha önceden öğretici tarafından amaca yönelik olarak seçilmiş ve belirlenmiş olması anlamına gelir. “*Kurmaca yapıtlar gerçek yaşamın aksine odaklanmış anlatılardır ve gereksiz cümlelerden, sahnelerden arınmışlardır; bu nedenle okura bütünlük duygusu verirler. Bu bütünlük metnin estetiği ile yakından ilgilidir. Dilin kullanımı, metaforlar, simgeler, buluşlar kadar zamanın kullanımı da estetik boyutu güçlendirmeye hizmet eder.*” (Gülsoy, 2006; 124). Yazınsal metinler sürekli olarak farklı bir bağlamda yeniden üretilebilir yapılardır. Metinler öykü yerine öykünün şemasını sunar ve böylelikle okurdan o uzamsal mekânda yeni öyküler üretmesi, yeni ilişkiler kurması beklenebilir (İleri, 2007; 196). Derslerde edebi eserlerin kullanımı bu özelliklerinden dolayı etkili olur.

2. Edebi Metin Kullanımının Arapça Öğretimine Uygulanabilirliği Sorunu:

Ülkemizde Arapça öğretiminin uzun yıllara dayanan bir geçmişi vardır. Daha önceleri medreselerde ve klasik yöntemlerle yapılan Arapça öğretimi yenilik ve değişikliklerden etkilenmiştir. Bu sürecin doğal bir sonucu olarak genel olarak dil öğretiminde ve özelde Arapçanın öğretilmesinde modern yöntemler de kullanılmaya başlanmıştır. Medni’nin de belirttiği gibi; yabancı dil öğretimi genel itibarıyla sözcük bilgisi, belirli dil yapı ve ka-

lıpları, seslerin öğretimi gibi bilgilerin öğrenciye verilmesi olarak tanımlanmıştır. Günümüzde yabancı dil öğretiminde öğretmen odaklı yaklaşımdan öğrenci merkezli bir yaklaşıma doğru değişim yaşanmaktadır. Yabancı dil öğrenmek artık sadece dilbilgisel açıdan bilgi sahibi olmak değil, hedef dilde iletişim kurabilmektir (Medni, 2010; 4-5).

Bazısı konvansiyonel olmak üzere yabancı dil öğretiminde farklı amaçlara yönelik çok çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu çalışmada iletişimsel yaklaşıma dayalı, öğrencilerin daha aktif rol aldığı bir ders işleme metodu tercih edilmiş, dönem sonunda edebiyat dersi değerlendirmesi için yaratıcı drama yöntemi olarak seçilmiştir. “*Yabancı dil öğretiminde grupta öğretim tekniği olan drama çalışmaları çeşitli roller verilerek öğrencileri güdüleme, diyalogları oyun biçiminde sergileme, doğaçlama gibi hususlarla desteklenmektedir*”. (Genç, 2003; 269). Burada yaratıcı drama yönteminin çeşitli yaş grupları için uygulanabilirliğine temas etmek gerekir.

Çocuklara ve yetişkinlere yönelik yabancı dil dersleri içerik olarak olmasa da yöntemsel olarak farklılık göstermektedir. İlkokul düzeyindeki yabancı dil derslerinde kullanılan şarkılar, oyunlar, masallar çocuğun ilgisini çekmekte ve gerçek dünya ile ilişkiyi sürdürmektedir. Ancak yetişkin grupları yabancı dil eğitiminde kullanılan materyaller bu ilişkiyi her zaman sağlayamayabilir (Bear, 1998; 309). Bu gibi durumlarda yaratıcı dramanın –mış gibi yapma ilkesi yetişkin gruplar için alternatif bir çözüm olarak önerilebilir. Edebi metinler, canlandırmalar yolu ile gerçek yaşamla ilişkilendirilebilir. Yazınsal metinlerin yaratıcı drama yoluyla canlandırılması aslında yazı ve okuma etkinliklerini bir araya getiren yeni bir zaman doğurur. Yazı ve okuma birbirini bütüncül olarak tamamlayan iki eylemdir. Yazı, okuma eyleminin sahnesidir ve ancak okuma ile var olur. Aynı şekilde okuma da yazının sahne aldığı yerdir (İleri, 2007; 64).

Bu mülahazalar çerçevesinde bu çalışmanın odağını, Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Arapça Bölümünde öğrenim gören öğrenciler, bu öğrencilerin aldıkları Modern Dönem Arap Edebiyatı dersi ve bu derste değerlendirme aşamasında kullanılacak öğretim yöntemi oluşturmaktadır.

Bulgu ve Yorumlar

Bu araştırma ile ilgili ileri sürülebilecek görüşler şu şekildedir:

1. Edebiyat dersi yabancı dil sınıflarında göz ardı edilmemelidir.
2. Yaratıcı drama yöntemini kullanmak edebiyat dersi için hem yaparak-yaşayarak öğrenmeye yer vermesi hem de bilgilerin somutlaştırılması bakımlarından uygun bir yöntemdir.
3. Edebiyat ürünleri sadece okuma becerisini geliştirmekle kalmaz, diğer dil becerilerini de geliştirir.
4. Öğrencilerde derse karşı ilginin belirgin bir biçimde arttığı ve davranışlarda olumlu değişikliklerin olduğu gözlemlenmiştir.
5. Yöntem olarak “yaratıcı drama”nın kullanılmasının öğrencilerin sınav notlarında olumlu ve anlamlı değişiklik yaptığı tespit edilmiştir.

Yapılandırılmış Ders Planı

Yaratıcı drama uygulamasının yöntem olarak kullanıldığı bu ders dönem sonunda değerlendirme yapmak amacıyla yapılandırılmıştır. Dönem boyunca öğrenciler teorik olarak bilgilendirilmiştir. Yaratıcı drama yöntemi, değerlendirme aşamasında öğrenme eksikliklerinin giderildiği, yanlış öğrenmelerin drama yoluyla yeniden yapılandırıldığı bir öğretim süreci olmuştur.

Ders: Arap Edebiyatı (Modern Dönem)

Düzyey: Üniversite öğrencileri

Kazanım: Arap edebiyatının tarihsel dönemlerini ve özelliklerini bilir. Öncülerinin isimlerini sayar. Yazar-eser eşleştirmesi yapar.

Konu: Arap Edebiyatı

Öğrenci sayısı: 20 öğrenci

Yer: Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Süre: 90 dakika

Teknik: Doğaçlama, rol oynama, donuk imge, fragman

Araç-gereç: Durum kartları, kalem, kâğıt, müzik çalar

Hazırlık-Isınma Aşaması: Lider, katılımcıları çembere davet eder. Öğrenciler müzik eşliğinde yürürler. Bu sırada lider katılımcılara rastgele olarak bilgi kartları dağıtır. Daha sonra bu bilgi kartlarından en az dört farklı kâğıdı okumuş olmalarını, ardından bunları arkadaşları ile değiştirmelerini ister. [Bilgi kartlarından üç örnek bu çalışmanın sonunda *Ek* adıyla gösterilmiştir.]

Ara değerlendirme: Öğrencilere okudukları bilgi kartlarının kendilerine ne ifade ettiği sorulur.

Etkinlik 1: Oyunun adı “eşini bul”. Katılımcılardan iki kişi yarışmacı olarak seçilir ve dışarıya çıkar. Diğer katılımcılar ikişerli grup olur. Lider, ikili gruplardan dersler esnasında Arap Edebiyatında sıkça kullanılan kavram ve ifadeleri sembolize etmelerini ister. Eşler sembolleri kendi aralarında belirledikten sonra mekânın farklı yerlerinde durup donarlar. Lider, yarışmacıları mekâna alır. Yarışmacılar, mekânda donmuş halde duran eşleri bulmaya çalışır. Yarışmacılar eşleri bulabilmek için istedikleri katılımcıya dokunurlar. Dokunulan katılımcı, eşiyile belirlediği sembolü 3 saniye süresince gösterip başlangıçta olduğu gibi hareketsiz konuma döner. Yarışmacılar, aynı sembolleri gösteren katılımcıları hatırlayarak eşleştirmeye çalışır. En çok eş bulan yarışmacı, oyunu kazanır. (Örnek semboller: Napolyon, et-Tahtavi, neoklasikler, Zeynep, Hamide...)

Etkinlik 2: Öğrencilerden mekânda serbest yürümelere istenir. Lider öğrencilere yeni bilgi kâğıtları da ekleyerek etkinlik 1’deki kâğıtlarla birlikte bunları tekrar dağıtır. Sınıf beş kişilik gruplara ayrılır. Her grup elindeki notları paylaşarak aynı türde olanları bir araya getirmeye ve kronolojik bir sıralama yapmaya çalışır.

Etkinlik 3: “Dedikodu halkası” oyunu oynanır. Sınıf 1-2 sayılarak iki gruba ayrılır. Lider/öğretmen birinci sıradaki öğrenciye bir cümle söyler, sıranın sonuna kadar kulaktan kulağa fısıldanır, verilen cümleyi doğru olarak sona ulaştırana grup kazanır.

Canlandırma Aşaması:

Öğrencilerden üç tane ikili grup, kalan diğerlerinden de ayrı ayrı iki grup olmaları istenir. Her gruba dramatik durum kartları dağıtılır ve canlandırma için 10 dakika süre verilir.

1. Cubran-Nuayme: Canlandırmada kullanılacak kelimeler: Amerika, göç-mehcer, savaş

2.Reşit Eyyub-Selim el-Huri: Canlandırmada kullanılacak kelimeler: Güney Amerika, milliyetçilik, el-‘usbetu’l-enderusiyye

3. Hamide-Zeynep: Canlandırmada kullanılacak kelimeler: kadın olmak, zengin olmak, köy-şehir

4.Grup Doğaçlama: Necib Mahfuz ve Mısır halkı: Canlandırmada kullanılacak kelimeler: Midak Sokağı, zengin olmak, Hamide

5. Napolyon ve bilim adamları: Canlandırmada kullanılacak kelimeler: Mısır’ın işgali, matbaa, çeviri

Değerlendirme:

Etkinlik 4: Lider öğrencilere karışık şekilde kartlar dağıtır. Bu kartlarda Arap edebiyatının önde gelen isimleri ve eserlerinden örnekler yazılmıştır. Lider, öğrencilerden tek grup hâlinde birlikte çalışarak yazar-eser eşleştirmelerini yapmalarını ister.

Etkinlik 5: Lider, katılımcıları dört gruba ayırır. Her gruptan, atölye sürecinde gerçekleştirilen etkinlikleri, yaratıcı drama tekniklerinden fragman tekniğini kullanarak bu dersi henüz almamış kişilere tanıtmalarını ister.

Etkinlik 6: Grup dörde ayrılır. Lider, öğrencilerden etkinlik 2’de yapılan tarihsel sıralamaya göre slogan cümle yazmalarını ister.

Ölçüt: Öğrenci Arap edebiyatının tarihsel dönem özelliklerini bilir.

Sonuç ve Değerlendirme:

Edebiyat dersi öğretimi yabancı dil öğretim sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Özgün edebi metinleri okumak öğrencilere çeşitli içerik ve temalar ile alışılmışın dışında bir dil sunarak öğrendikleri yabancı dili etkili ve doğru bir şekilde öğrenme fırsatı sunar. Edebiyat dersi öğrenciyi derste aktif kılar ve dil öğretimine ek olarak bilgi ve kültür düzeyinin de gelişmesini sağlar. “*Öğrenenin soyut dünyasını zenginleştirerek, onun düşünce devinimine olumlu katkılarının varlığını yadsıyamadığımız yazınsal metinler, farklı dil ve kültür dizgelerinde yazılmış olmaları bakımından da kimi zenginlikler içerirler; kurmaca dünyasıyla, olabilirlikler yumağıyla, farklı okuma ve değerlendirme yoluyla dış dünyaya farklı bakış edindirmesiyle, o ana dek duyumsanmamış yaşantılar sunmasıyla, dili kulla-*

narak yeni anlam katmanları ve değişik imgeler yaratmak suretiyle yeni ifade zenginlikleri yaratmasıyla, insan yaşamında derin kazanımlara neden olmasıyla öğrenenin yabancı dil öğreniminde en vazgeçilmez materyallerdir.” (Bülül, 2007; 235).

Dolayısıyla edebiyat dersinde sadece literatürdeki metinlerin dünyasına girmek, söz konusu yapıtları edebi ve sanatsal bakımdan analiz etmek ya da kronolojik bir literatür bilgisi kazandırmak tek amaç olamaz. Edebiyatın, -kendi iç dinamikleri bakımından- kurmaca olgusunun ortaya konulduğu farklı tekniklerin tanıtılması, olay örgüsü, öykü, roman ve piyes gibi türlerde tipolojinin kavranması gibi daha birçok faydasının yanı sıra yaratıcı drama ile dil öğretiminin bir parçası olarak işlev görmesi de mümkündür. Bu itibarla edebiyat derslerinin yaratıcı drama yoluyla dil öğretiminde lokomotif bir yapıda değerlendirilmesinin, gerek edebiyatın kendi dinamikleri bakımından, gerekse de dil öğretimi boyutuyla son derece yararlı olacağı söylenebilir. Bu çalışmada değerlendirme yapmak amacıyla kullanılan yaratıcı drama yönteminin ve kullanılan etkinliklerin edebiyat dersi için sonuçları ise şöyle sıralanabilir:

- Bilgi kartları değişimi yoluyla öğrenciler arasında bilgi transferi sağlanmıştır. Tarihsel bir sıralama oluşturma sürecinde öğrencilerin tanımlama, planlama ve neden-sonuç ilişkilerine göre bir sıralama yapabildikleri gözlenmiştir.

- Canlandırma aşamasında verilen durum kartları aracılığıyla bazı roman kahramanları öğrenciler tarafından canlandırılmıştır. Bu da öğrencilerin hedef dili kullanması bakımından önemlidir.

- Öğrenciler edindikleri teorik bilgiler yoluyla yorum yapabilmişler ve bu bilgilerini yeni durumlarda kullanabilmişlerdir. Ayrıca slogan cümleler yazarak öğrendiklerini özetleyip yeniden üretebilmişlerdir.

- Bu süreç boyunca öğrenciler bütün dil becerilerini aktif bir şekilde kullanabilmektedirler. Böylelikle öğrenciler düşünme, yorumlama, dili kullanma ve yeniden üretme yönünde gelişme sağlayabilmektedirler. Zira yabancı dil eğitimi zihinsel bir süreçtir. Öğrencilerin yabancı dilde konuşabilmeleri anadillerinde olduğundan farklı bir çabayı, düşünerek konuşmayı ve düşünceler arasında mantıksal ilişkiler kurabilmeyi gerektirir (Eyuboğlu, 1998;171).

Dil öğretimine yönelik; somuttan soyuta, basitten karmaşığa doğru bir yöntem izlenmesi olumlu sonuçlar doğurabilir. Derste öğrencilerin rahat, gerginlikten uzak olmaları öğrenme durumlarını iyi yönde etkilemektedir. Yetişkin öğrencilerde dilbilgisi açıklamalarına yer verilmelidir. Öğretim yöntemi olarak tek bir yöntemden bahsetmek her zaman başarıyı sağlamayabilir (Ekmekçi, 1983; 112-113). Yabancı dil öğretiminde ortak bir görüş olarak sarmal bir yaklaşım benimsenmeye başlamıştır. Konular ve bilgiler sadece teorik olarak verilmemekte, konunun her aşamasında birbirleriyle ilişki içinde olması gözetilmektedir (Kocaman, 1983; 118).

Sonuç olarak denilebilir ki; edebiyat, dil sınıflarında büyük öneme sahiptir. Aras'ın da belirttiği gibi edebiyatın öğrencide dilbilimsel ve kültürel olarak sağladığı katkının,

yeni yöntem ve yaklaşımlarla sürekli olarak güncellenmesi, yeniden yapılandırılması ve desteklenmesi gerekmektedir (Aras, 2007). Bu noktada yaratıcı drama genel olarak dil öğretimi ve literatür bilgisinin kazanılmasında etkin bir rol üstlenmekte, bilgiyi teorik olmaktan çıkartıp canlı bir mekanizmaya dönüştürebilmektedir. Böylelikle edebiyat, dil becerilerinin kazanımında çok daha etkin duruma gelmektedir. Edebi metinlerin kurmaca yapılarından ve alegorik özelliklerinden kaynaklanan kendine özgü zorluklarına karşın sürekli tekrarlanabilir olması öğrencileri doğrudan dilin doğasıyla buluşturması gibi hususlar dil öğretiminde farklı imkânlar sunmaktadır.

Kaynakça

- Aras, G. (2007). *Edebiyatın yabancı dil öğretimindeki rolü, önemi ve etkisinin değerlendirilmesi üzerine durum çalışması ve analizi*. Türkiye’de yabancı dil eğitimi ulusal kongresi, 22-23 Kasım, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara.
- Atun Ermağan, E., Şavlı, F. (2015). Yabancı dil eğitiminde edebi metinler kullanımı. *International Journal of Languages’ education and teaching*. p. 885-893.
- Bear, J. M. (1998). *Anadili ve yabancı dil öğretimi*. Hazırlayan Ayşe Kilimci. İstanbul: Papirüs yayınları.
- Bülbül, M. (2007). *Karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının yabancı dil eğitimine katkısına yönelik bir uygulama*. Türkiye’de yabancı dil eğitimi ulusal kongresi, 22-23 Kasım, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara.
- Büyükkantarcıoğlu, S. N. (2006). *Toplumsal gerçeklik ve dil*. İstanbul: Multilingual.
- Can, B. (2009) Muhammed Teymûr’un Fi’l-Kitâr adlı kısa öyküsünün anlatısal metin yönünden incelenmesi. *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*. 29, s. 29-54.
- Ceviz, N. (2005). *Modern Libya edebiyatı (şiiir-öykü)*. Ankara: Aktif Yayınevi.
- Çakır, M. (1990). Yabancı dil öğretiminde edebiyatın yeri: metin okuma ve inceleme dersi için öneriler. *Kurgu Dergisi*. 8, s. 595-601.
- Demir, Y. (2002). *İlk dönem Türk hikâyelerinde anlatıcılar tipolojisi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Eagleton, T. (2014). *Edebiyat kuramı*. (Çev. T. Birkan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eco, U. (1996). *Anlatı ormanlarında altı gezinti*. (Çev. K. Atakay). İstanbul: Can Yayınları.
- Ekmekçi, F. Ö. (1983). Yabancı dil eğitimi kavram ve kapsamı. *Türk Dili Dergisi Dil Öğretimi Özel Sayısı*, 379-380, s. 106-115.
- Er, R. (2012). *Çağdaş Arap edebiyatı seçkisi*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Eyuboğlu, S. (1998). *Yabancı dil ve kültür*. Hazırlayan Ayşe Kilimci. İstanbul: Papirüs yayınları, s. 170-173.
- Genç, H.N. (2003). Yabancı dil öğretiminde öğretim tekniği olarak dramının kullanımı ve bir örnek. *KKEFD*, 8, s. 267-276.

- Gülsoy, M. (2006). *Büyübozumu: Yaratıcı yazarlık*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Gündüzöz, S. (2010). Arapça öğretiminde başvurulacak bazı yöntem ve teknikler. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29, s. 35-53.
- Güz, N. (1983). Yabancı dil öğretiminde yazınsal betiklerden yararlanma sorunu. *Türk Dili Dergisi Dil Öğretimi Özel Sayısı*, 379-380, s. 174-177.
- İleri, C. (2007). *Yazının da yırtılıverdiği yer Bir Bilge Karasu okuması*. İstanbul: Metis Yayınları.
- İnce, Ö. (2002). *Yazınsal söylem üzerine*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Medni, B. (2010). *Arapça öğretiminde edebi materyallerin kullanımı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kocaman, A. (1983). Yabancı dil öğretiminde yeni yönelimler. *Türk Dili Dergisi Dil Öğretimi Özel Sayısı*, 379-380, s. 116-122.
- Köksal, A. (2003). *Dil ile ekin*. İstanbul: Toroslu Yayınları.
- Özünü, Ü. (1983). Yabancı dil öğretiminde yazınsal metinlerin yeri ve kullanımı. *Türk Dili Dergisi Dil Öğretimi Özel Sayısı*, 379-380, s. 178-190.
- Özünü, Ü. (2001). *Edebiyatta dil kullanımları*. İstanbul: Multilingual.
- Yazıcı, H. (2002). *Göç edebiyatı: Doğuyu batıya taşıyanlar*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Ek: Bilgi Kartlarından Üç Örnek

Yeni Serbest Şiir akımı, etkisini devreler halinde gösterdi. Bunlar, Romantik ekol, Mehcer ekolü, Abullû (Apollo) ekolü, Mihâ'îl Nu'ayme, İliyya Ebû Mâdî, 'Alî Mahmûd Tâhâ, Nâzik el-Melâ'ike, Şâkir es-Seyyâb, Nizâr Kabbânî, Mahmûd Hasan İsmâ'îl, İlyâs Ebû Şebeke gibi Suriye, Irak ve Lübnanlı bazı şairlerdir (Ceviz, 2005; 107).

Divan Ekolü şairleri, ortaya koyduklarıyla; yani şair olarak değil, eleştirmen kimlikleriyle modern Arap şiirinin gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Bunlar, şiir dilini sadeleştirmede büyük bir aşama kaydetmiş olmalarına rağmen, kasidelerinin lafızları, ruhu, genel dil yapısı ve tınısı, kendilerinin gözdesi olan Abbasî şairlerinin dilini çağrıştırmaktadır (Er, 2012;17).

Mehcer edebiyatı, romantizm, realizm ve sembolizm karışımı bir edebiyat olup en önemli ortak teması özlemdir. Bu özlem, vatana, aileye, toprağa ve daha pek çok şeye duyulmuştur. Bunun yanı sıra pek çok konu derin bir şekilde ele alınmış, ancak ortak tema olarak özlem ilk sırayı almıştır. Derin düşünme ve özgürlük de Mehcer edebiyatının işlediği en önemli temalardandır (Yazıcı, 2002; 461).